

Volná jako pták

Jsem Malála, holka, jako každá jiná – ačkoli na některé věci mám zvláštní nadání.

Jsem hypermobilní a umím si prokřupat klouby nejen na prstech u rukou, ale i na nohou. (A baví mě sledovat, jak se ostatní ošívají, když to dělám.) Dokážu přemoct v páce někoho dvakrát staršího než já. Mám ráda muffiny, ale ne bonbóny. A myslím si, že tmavé čokoládě by se vůbec nemělo říkat čokoláda. Nenávidím lilek a zelenou papriku, ale zbožňuju pizzu. Myslím, že Bella ze *Stmívání* je až příliš přelétavá a nechápu, proč si vybrala toho nudného Edwarda. Jak říkáme s kamarádkami v Pákistánu, zas tak super pro ni nebyl. Make-up a doplňky mě nijak zvláště neberou a nejsem žádná vyfintěná princeznička. Ale moje oblíbená barva je růžová a musím přiznat, že trávím dost času před zrcadlem a hraju si s vlasy. Když jsem byla menší, zkoušela jsem si zesvětlit pleť medem, růžovou vodou a buvolím mlékem. (Když si napatláte mléko na obličej, příšerně to smrdí.)

Tvrdím, že když se podíváte klukovi do batohu, vždycky tam bude mít binec, a když se mu podíváte na uniformu, bude špinavá. To není můj názor. Je to prostá skutečnost.

Jsem Paštunka, patřím k hrdému kmeni rozprostřenému po Afghánistánu a Pákistánu. Můj otec, Zijáuddín, a moje matka, Túr Pekáj, pocházejí z horských vesniček, ale po svatbě se přestěhovali do Mingory, největšího města ve Svátském údolí v severozápadním Pákistánu, kde jsem se narodila. Svát se proslavil tím, jak je v něm krásně, a jezdili tam turisté ze všech koutů, aby si prohlédli tamější vysoké hory, svěží zelené kopce a křišťálově čisté řeky.

Jméno jsem dostala po slavné mladé paštunské hrdince Malálaj, která byla svou odvahou pro své krajany vzorem.

Já ale na hádky nevěřím – i když mě můj čtrnáctiletý bratr Chušhál nesnesitelně otravuje. *Já* se s ním nehádám. To *on* se hádá se mnou. A já souhlasím s Newtonem: Proti každé akci vždy působí stejná reakce. Takže by se asi dalo říct, že když se se mnou Chušhál chce hádat, vyjdu mu vstříc. Hádáme se o televizní ovladač. O domácí práce. O to, kdo se líp učí. O to, kdo dojedl zbytek sýrových kuliček. O cokoli, co by vás mohlo napadnout.

Můj desetiletý bratr Atal mě otravuje o něco míň. A je docela dobrý v hledání kriketového míčku, když se nám vykutálí z hřiště. Jenom si občas vymýšlí vlastní pravidla.

Když jsem byla mladší a bratři začali chodit ven se mnou, měla jsem takový menší rozhovor s Bohem. *Bože, začala jsem, nezeptal ses mě, než jsi sem ty dva poslal. Nechtěl jsi vě-*

dět, jak se cítím. Občas jsou docela na obtíž, postěžovala jsem si Bohu. Když se chci učit, nadělají příšerný kravál. A když si ráno čistím zuby, buší na dveře koupelny. Ale já jsem se s nimi smířila. Když už je mám, můžeme si aspoň zahrát kriket.

Doma v Pákistánu naše trojice pobíhala jako utržená ze řetězu, proháněli jsme se uličkami kolem našeho domu, hráli si na babu anebo další hru jménem Mango, Mango, skákací hru *Čindach* (znamená to „Žába“) a na policajty a zloděje. Občas jsme zazvonili na něčí zvonek a pak utekli a schovali se. Nejradší jsme však měli kriket. Hráli jsme ho ve dne v noci v uličce vedle našeho domu nebo nahore na ploché střeše. Když jsme si nemohli dovolit pořádný kriketový míček, vyrobili jsme si ho ze staré ponožky vycpané smetím. A branky jsme si nakreslili křídou na zeď. Protože Atal byl nejmladší, posílali jsme ho pro míček, když nám sletěl ze střechy. Někdy vzal i sousedovic míček, když už byl u toho. „No co?“ říkal. „Oni nám ho zase sebrali včera!“

Ale kluci jsou, no, kluci. Většina z nich není tak civilizovaná jako holky. A tak, když jsem na jejich klučičiny neměla náladu, chodila jsem dolů a zaklepala na stěnu mezi naším domem a domem, kde bydlela Safína. Dvě zaklepaní, to byl náš kód. Ona zaklepala v odpověď. Já jsem vysunula cihlu, a otevřela tak mezi našimi domy díru ve zdi a tou jsme si pak šeptaly. Někdy jsme chodily jedna ke druhé na návštěvu a sledovaly svůj oblíbený seriál, *Shaka Laka Boom Boom*, o klukovi s kouzelnou tužkou. Nebo jsme pracovaly na ma-

lých panenkách v krabici od bot, které jsme vyráběly ze sirek a kousků látky.

Se Safínou jsme si hrály tak od osmi let. Byla o pár let mladší než já, ale byly jsme si hodně blízke. Někdy jsme jedna druhou napodobovaly, ale jednou jsem měla pocit, že zašla příliš daleko, když se ztratila nejoblíbenější věc v mém vlastnictví – moje jediná hračka, růžový umělohmotný mobilní telefon, který mi dal táta.

Toho odpoledne, když jsem si šla hrát se Safínou, měla úplně stejný telefon! Tvrdila, že je její, že si ho koupila na bazaru. No, já jsem jí nevěřila a byla jsem moc rozzlobená na to, abych dokázala normálně uvažovat. Takže když se nedívala, sebrala jsem jí jedny náušnice. A den nato náhrdelník. Ty cetky se mi ani nijak zvlášť nelíbily, ale nemohla jsem si pomoci.

O pár dní později jsem přišla domů a máma byla tak naštvaná, že se na mě ani nepodívala. Našla ty kradené cetky v mojí malé skříňce a vrátila je. „Safína ode mě kradla první!“ křičela jsem. Ale matkou to nijak nepohnulo. „Ty jsi starší, Malálo. Měla bys jít příkladem.“ Odešla jsem do svého pokoje zahlcená hanbou. Ale to dlouhé čekání, než se táta vrátí z práce, bylo mnohem horší. On byl můj hrdina – odvážný a zásadový – a já byla jeho *džání*. Bude tak zklamaný.

On však ani nezvýšil hlas a nevyhuboval mi. Věděl, že už tak jsem na sebe dost tvrdá a nemusí mi nic vyčítat. Místo toho mě utěšil vyprávěním o chybách, které udělali velcí hrdinové, když byli malí. Hrdinové jako Mahátma Gándhí,

velký pacifista, a Muhammad Alí Džinnáh, zakladatel Pákistánu. Ocitoval mi rčení z příběhu, který mu řekl jeho otec: „Dítě je dítě, když je dítě, i kdyby to byl prorok.“

Myslela jsem na náš kodex *Paštunvální*, kterým se my Paštunové v životě řídíme. Jednou částí toho kodexu je *badal* – tradice pomsty –, podle které se na urážku musí odpovědět urážkou, na smrt smrtí a tak dál.

Já už jsem si vyzkoušela, jak chutná pomsta. A chutnala hořce. Tehdy jsem si přísahala, že *badal* už nikdy praktikovat nebudu.

Omluvila jsem se Safíně a jejím rodičům. Doufala jsem, že se Safína taky omluví a vrátí mi ten telefon. Ale neřekla ani slovo. A i když dodržet mou novou přísahu nebylo vůbec snadné, o svém podezření ohledně toho, kde se můj telefon nachází, jsem se nezmínila.

Se Safínou jsme se rychle zase skamarádily a znovu se pustily s dětmi z naší čtvrti do her plných pobíhání. Tehdy jsme bydleli v části města dost daleko od centra. Za naším domem bylo travnaté prostranství poseté tajemnými rozvalinami – sochami lvů, rozbitými sloupy staré *stúpy* a stovkami obrovských kamenů, které vypadaly jako obří dešťníky – tam jsme v létě hrávali *parpartuni*, hru na schovávanou. V zimě jsme stavěli sněhuláky, dokud nás matky nezavolaly na šálek horkého čaje s mlékem a kardamomem.

Kam až mi paměť sahá, byl náš dům vždycky plný lidí: sousedů, příbuzných a přátel mého otce – a nekonečného sledu bratranců a sestřenic. Přijížděli z hor, kde vyrostli naši rodiče, nebo z vedlejšího města. I když jsme se přestěhovali z našeho malinkatého prvního domu a já jsem dostala svůj „vlastní“ pokoj, sotva patřil jen mně. Jako by tam na zemi neustále spala nějaká sestřenice. To proto, že jednou z nejdůležitějších částí *Paštunvální* je pohostinnost. Jako Paštun musíte vždycky mít otevřené dveře pro návštěvy.

Moje matka se scházela se ženami na verandě za domem a tam vařily a smály se a povídaly si o nových šatech, špercích a ostatních ženách z okolí, zatímco otec sedával s muži v mužském obývacím pokoji, kde popíjeli čaj a bavili se o politice.

Často jsem se zatoulala od hrátek s ostatními dětmi, po špičkách se proplížila ženskou částí domu a připojila se k mužům. Tehdy mi připadalo, že právě tam se děje něco vzrušujícího a důležitého. Nevěděla jsem přesně, co to je, a v žádném případě jsem nerozuměla politice, ale cítila jsem, že mě k vážnému mužskému světu něco táhne. Vždycky jsem vysedávala tátovi u nohou a nasávala do sebe jejich konverzaci. Moc ráda jsem poslouchala, jak muži debatují o politice. Ale nejvíc se mi na tom líbilo jen sedět mezi nimi a nechat se hypnotizovat jejich řečmi o velkém světě za hranicemi našeho údolí.

Nakonec jsem vždycky vyšla z místnosti a chvíli se zdržela mezi ženami. Jejich svět se na pohled i na poslech od toho

mužského lišil. Ozýval se tam něžný, důvěrný šepot. Někdy i zvonivý smích. Ale nejvíc mě ohromovalo tohle: jejich šály a závoje byly pryč. Dlouhé tmavé vlasy a krásné tváře – dobarvené rtěnkou a hennou – byly příjemné na pohled.

Skoro každý den svého života jsem sledovala, jak ty ženy dodržují *pardu*, podle níž se na veřejnosti zahalují. Některé, jako moje matka, si prostě tvář zakryly závojem – tomu se říká *nikáb*. Ale jiné na sobě měly *burku*, dlouhý volný černý hábit, který je zakrýval od hlavy k patě, takže jim nebyly vidět ani oči. Některé zacházely tak daleko, že nosily i černé rukavice a ponožky, aby neukazovaly ani kousek kůže. Viděla jsem, že se po těch ženách vyžaduje, aby chodily několik kroků za manžely. Viděla jsem, že jsou nucené při setkání s mužem sklopit zrak. A viděla jsem starší dívky, které si hrávaly s námi, zmizet za závoji, jakmile vstoupily do puberty.

Ale pozorovat, jak si ty ženy teď jen tak uvolněně povídají – tváře zářící svobodou – bylo jako zahlédnout úplně nový svět.

Nikdy jsem neměla talent na kuchyňské práce – musím uznat, že jsem se snažila vykroutit z krájení zeleniny nebo mytí nádobí, kdykoli to šlo –, tak jsem se tam dlouho nezdržovala. Ale jak jsem odbíhala, vždycky jsem přemýšlela nad tím, jaké to je, žít takhle v utajení.

Ten život pod vrstvami látky mi nepřipadal fér ani pohoďlný. Už odmala jsem rodičům říkala, že bez ohledu na to, co dělají ostatní dívky, *já* si tvář nikdy takhle zahalovat nebudu. Můj obličej byl mojí totožností. Moje matka, která je dost zbožná a uznává tradice, byla v šoku. Naši příbuzní si mys-

leli, že je to ode mě odvážné. (A někteří, že je to drzost.) Ale otec řekl, že si můžu dělat, co chci. „Malála bude žít volně jako pták,“ říkal každému.

Tak jsem vyběhla zpátky k ostatním dětem. Obzvlášť, když přišel čas na soutěže v pouštění draka, při kterých se kluci obratně snažili přeříznout provázky draků svých soupeřů. Byla to vzrušující hra, plná nepředvídatelných úniků a strmých pádů. Byl to pro mě krásný, ale taky trochu melancholický pohled, sledovat, jak se nádherní draci řítí k zemi.

Možná proto, že jsem v nich viděla budoucnost, která bude přeříznutá úplně stejným způsobem – prostě proto, že jsem holka. Navzdory tomu, co říkal můj otec, jsem věděla, že až budeme se Safínou starší, bude se od nás očekávat, že budeme vařit pro svoje bratry a uklízet po nich. Budeme se moci stát lékařkami, protože ženské lékařky byly potřeba kvůli ženským pacientkám. Nemůžeme však být právníčky, módní návrhářky nebo umělkyně – nebo cokoli jiného, o čem jsme snily. A nebudeme moct vyjít z domu bez doprovodu příbuzného mužského pohlaví.

Když jsem se dívala, jak moji bratři vybíhají na střechu, aby pustili draky, zamyslela jsem se nad tím, jak volná kdy budu moct být.

Ale už tehdy jsem věděla, že jsem tátova oblíbenkyně. To byla u pákistánské dívky docela vzácnost.

Když se v Pákistánu narodí chlapeček, je to důvod k oslavě. Strílí se do vzduchu. Do kolébky se dávají dary. A chlapečovo jméno se vpíše do rodokmene. Když se však narodí

holčička, rodiče nikdo nenavštěvuje a ženy matce jenom projevují soucit.

Můj otec na ty zvyklosti nebral ohledy. Viděla jsem svoje jméno – psané jasně modrým inkoustem – přímo mezi mužskými jmény našeho rodokmenu. To moje tam bylo první ženské jméno za tři sta let.

V dětství mi zpíval písničky o mojí známé pašunské jmenovkyni. „*Malálaj z Maiwandu,*“ zpíval. „*Povstaň znovu, aby Paštunové porozuměli písni cti. Tvoje poetická slova dokáží obrátit svět. Prosím, povstaň znovu.*“ Když jsem byla malá, nechápala jsem, co to znamená. Ale jak jsem vyrůstala, došlo mi, že Malálaj byla hrdinka a někdo, ke komu můžu vzhlížet, a chtěla jsem se od ní něco naučit.

A když jsem se v pěti letech začala učit číst, otec se často před přáteli vychloubal: „Podívejte na tu holku. Ta jednou vystoupá až do nebe!“ Předstírala jsem, že jsem v rozpacích, ale otcova chvála pro mě vždycky byla to nejcennější na světě.

Ještě v jedné věci jsem měla mnohem větší štěstí než ostatní holky: můj otec řídil školu. Byla to prostá budova, kde nebylo nic víc než tabule a křídly – a stála přímo vedle smrduté řeky. Ale pro mě to byl ráj.

Rodiče mi říkali, že ještě než jsem uměla mluvit, měla jsem ve zvyku vbatolit se do prázdných tříd a přednášet. Pořádala jsem přednášky ve své vlastní žvatlavé hatmatilce. Někdy mi dovolili sedět ve třídě, když probíhala výuka některých starších ročníků. Udíveně jsem valila oči, když jsem poslouchala, co je učili. Když jsem byla větší, toužila jsem po tom, nosit

školní uniformy, ve kterých jsem viděla každý den přijíždět starší dívky: *šalvár kamíz* – dlouhou tmavě modrou košili a volné bílé kalhoty – a bílý šátek.

Otec tu školu založil tři roky před tím, než jsem se narodila, a byl tam učitelem, účetním a ředitelem – navíc ještě školníkem, pomocníkem a vrchním technikem. Šplhal na žebřík, aby vyměnil žárovky, a lezl do studny, když se rozbila pumpa. Když jsem viděla, jak mizí v té studni, rozplakala jsem se, protože jsem si myslela, že už se nikdy nevrátí. Tehdy jsem to nechápala, ale dnes už vím, že jsme nikdy neměli dost peněz. Když jsme zaplatili nájem a výplaty, na jídlo nám toho moc nezbývalo, takže jsme často neměli nijak velké večere. Ale ta škola byla tátovým snem a my jsme v něm všichni moc rádi žili.

Když konečně přišel čas na to, abych do školy začala chodit i já, byla jsem tak natěšená, že jsem se sotva ovládala. Dalo by se říct, že jsem ve škole vyrostla. Škola byla můj svět a můj svět byl naše škola.